

PAPER DETAILS

TITLE: Antalya'da Yerel Basinin İlk Temsilcisi: Antalya'da Anadolu Gazetesi (19 Aralık 1920-12 Eylül 1922)

AUTHORS: Muhammet GÜÇLÜ

PAGES: 33-54

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/235829>

**ANTALYA'DA YEREL BASININ İLK TEMSİLCİSİ:
ANTALYA'DA ANADOLU GAZETESİ
(19 Aralık 1920-12 Eylül 1922)**

Muhammet GÜÇLÜ*

Öz

Bu çalışmanın amacı Haydar Rüştü Bey tarafından Antalya'da yayınlanan ilk yerel gazete olan Antalya'da Anadolu gazetesi hakkında müstakil bir çalışma yapmaktır. Çalışmanın önemi ise söz konusu gazetenin nüshaları kullanılarak bu araştırmanın yapılmış olmasıdır. Araştırmada Antalya'da Anadolu gazetesinin birçok sayısı kullanılmıştır. Ama Haydar Rüştü Bey'in Antalya'da Anadolu gazetesinin birinci sayısı, birinci yıldönümü nüshası ve son sayısında bulunan baş makaleleri üzerinde özellikle durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Haydar Rüştü Bey, İzmir, Anadolu, Antalya, Antalya'da Anadolu.

**FIRST REPRESENTATIVE OF THE LOCAL MEDIA IN ANTALYA:
ANATOLIAN NEWSPAPER IN ANTALYA
(19 December 1920-12 September 1922)**

Abstract

The purpose of this work is to do an independent study about Anatolian in Antalya which is the first local newspaper published by Haydar Rüştü Bey in Antalya. The importance of this study is that the study is made through using the copies of the newspaper mentioned above. A great many copies of the newspaper are used; yet the first issue number of the newspaper by Haydar Rüştü Bey, the copy which was issued on the first anniversary day and the main articles in the last issue number are especially focused.

Keywords: Haydar Rüştü Bey, İzmir, Anatolia, Antalya, Anatolia in Antalya.

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
(mguclu@akdeniz.edu.tr).

Giriş

Haydar Rüştü (Öktem) Bey ve Basın Çalışmaları

Müstantik (Sorgu yargıcı) Rüştü Bey'in oğlu olan Haydar Rüştü (Öktem) Bey, 1890 yılında Gümüşhane'de doğdu. Babasının mesleğinden dolayı ilkokulu Gümüşhane, orta ve lise eğitimini Bitlis Askeri Rüştüyesi ile Trabzon'da yaptı. Tıbbiye birinci sınıfta iken (1909) Trabzon'da on beş günde bir yayınlanan Envar-ı Vicdan mecmuasına Dedebeoğlu Ali Haydar adıyla ilk yazılarını gönderdi. Daha sonra Haydar Rüştü Geveze adlı bir mizah gazetesine yazılar yazarken, Konyalı Nurettin Rüştü ile birlikte Cadaloğ gazetesi, ardından yine Nurettin Rüştü, Hakkı Tarık ve Ethem Hidayet ile beraber siyasal içerikli Cihat gazetesini çıkarmaya başladı. Cihat gazetesinden dolayı birkaç kez sıkıyönetim mahkemesinde yargılandıktan sonra sağlık sebebiyle Tıbbiye üçüncü sınıftan ayrılarak Hukuk Mektebine kayıt oldu. İstanbul'da ülke sorunlarının tartışıldığı ortamlarda kendini gösteren Haydar Rüştü, bir süre sonra İtalyan harbi sırasında kaydını Selanik Hukuk Mektebine nakletti. Burada Kemal İrem ile beraber Yıldırım gazetesini çıkarmaya başladı. Bu gazetede çıkan çok ateşin yazılarıyla kendini Makedonya, Adalar, Epir, Trakya ve İstanbul'a kadar tanıttı. Bu dönemde "İstanbul'a İstanbul'a" başlıklı yazısından dolayı hükümet gazetesini kapattı¹ ve divan-ı harp kararıyla bir yıl hapse mahkûm edip, Yedikule hapishanesine attı. Mahkûmiyetinin dördüncü ayını yatarken 8 Kasım 1912 tarihinde Selanik Yunanlıların eline geçince siyasi mahkûmlar serbest bırakıldı.² Devamlı yağmurun yağdığı kötü bir havada kendini Yedikule hapishanesinin dışında bulan Haydar Rüştü, böyle bir özgürlüğe kavuşmaktansa ölünceye kadar mahbeste kalmayı yeğleyeceğini söylüyor ve ağlıyordu. Her ihtimale karşı Haydar Rüştü'yü evinden dışarı çıkarmayan arkadaşı Yunanlıların onu yanlışlıkla saldırdığını, yeniden tutuklanmasına karar verdiklerini öğrenince onu İzmir'e hareket edecek Rus vapuruna bindirmeyi başardı.

İzmir'de edebiyat öğretmenliği, meclis-i umumi üyeliği ve tramvay direktörlüğü gibi görevler yapacak olan Haydar Rüştü Bey, İttihat ve Terakki'nin yayın organı İttihat gazetesinin yerine 6 Kasım 1911 tarihinde yayına başlayan Anadolu gazetesinde Bahir Ulvi, Kayıhanoglu ve Dedebeoğlu takma adıyla yazılar yazmaya başladı. Anadolu'ya gelişinin sekizinci ayında başyazar Akil Koyuncu Lise Edebiyat öğretmenliğine tayin edilince Anadolu gazetesinin başyazarı oldu.³ İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Katib-i Mesulü olan Mahmut Celal (Bayar) Bey, Anadolu gazetesi ve matbaası karı ve zararı kendine ait olmak

1 Haydar Rüştü Öktem, *Mütareke ve İşgal Anıları*, Haz. Zeki Arıkan, Ankara, 1991, ss.1-4; Haydar Rüştü Bey'in hayatının aşamalarını kaleme alırken bu çalışma esas alınmıştır.

2 İsmet Kültür, "Bir Baş Muharrirle Konuşma", *İzmir Kültür*, No: 12, 1943, Aktaran: Öktem, a.g.e., ss.132-135.

3 Öktem, a.g.e., ss.4-9.

üzere Haydar Rüştü Bey'e geçti demektedir.⁴ Bu arada Haydar Rüştü Bey, savaş sonrasında Rumlar tarafından yayılan iddiaları çürütmek için akşamları Duygu adlı bir gazete daha yayınlamaya başladı. İzmir'de bulunan Rumlar İngiliz Monitor komutanı Dixon'un İzmir limanına ayak bastığı 6 Kasım 1918 tarihinde büyük gösteriler yaptı. Bu durumu Haydar Rüştü Bey gazetelerinin başlıklarına taşıyınca Rumların boy hedefi oldu. Hatta 24 Kasım 1918 tarihinde Leon torpidosu İzmir körfezine geldiği zaman, Rumlar matbaasının bulunduğu Frenk mahallesindeki İsponti ferhanesi basmışlar, bu sırada matbaaya da zarar vermişlerdi. Haydar Rüştü Bey, olaylar yüzünden matbaasını daha güvenli olan Türk mahallesindeki Beyler sokağına taşımıştı. Bu dönemde bir yandan Rumca gazetelerin saldırısına uğrayan Haydar Rüştü Bey öbür yandan ise yerel basın tarafından ittihatçı olmakla suçlanmaktaydı. Nurettin Paşa'nın 22 Mart 1919 tarihinde görevden alınmasından sonra yerine İzmir Valiliği görevine atanan Kambur İzzet Paşa, bütün yurtseverlerin amansız bir takipçisi olduğu için Haydar Rüştü Bey'e büyük bir kin besliyordu. Kambur İzzet Paşa'nın bu derece kinli olmasının altında Haydar Rüştü Bey'in Türk Ocağı'nın heyet-i idaresinde olması ve ocağın halkın çeşitli kesimlerini işgale karşı birleştirmek için faaliyet yapmasıydı. Vali bu düşmanlığını Anadolu ve Duygu gazetelerini İzmir'in işgalinden dört gün önce son kez kapayarak gösterdi. Bu haberi 15 Mayıs 1919 tarihli nüshasında veren Alemdar gazetesi, bu iki gazetenin kapanmasından duyduğu sevinçli dile getiriyordu.⁵

Albay Kazım (Özalp) Bey hatıralarında İzmir'in işgalinden bir gün önce (14 Mayıs) Park Kırathanesi'nde İzmir'in aydınlarından Mustafa Necati Bey, Haydar Rüştü Bey, Anadolu gazetesi muharriri Reşat Bey, Ragıp Nurettin Bey, Tüccar Moralzade Halit Bey ve daha bazı kimselerin toplandığını, bunların sonra Hükümet Meydanı ile Lise binasında daha geniş katılımlı toplantı yaptığını belirtmektedir. Bu toplantılarda etkili konuşmalar yapan Haydar Rüştü Bey, Reddi İlhak Heyeti'nin teşekkülünde ve adı geçen heyet imzalı beyannamenin yazılmasında hazır bulundu. Bu beyanname Haydar Rüştü Bey'in Anadolu matbaasında basılarak İzmir'de dağıtıldı ve telgrafla bütün Anadolu'ya duyuruldu.⁶ Yunanlılar İzmir'i işgal ederken yerli Rumlar Anadolu matbaasını basıp tahrip etmişlerdi. İşgal komutanlığı da o gece Haydar Rüştü'yü evinde boşuna aramışlardı. Yunan gazeteleri onu Ödemiş'te öldürdükleri yönünde asılsız haberleri yazarken Yunan hükümeti de başına yüz bin drahmi ödül koyuyordu. İşgal sonrası Haydar Rüştü Bey, üç ay kadar Mustafa Necati Bey'in Asansör'de bulunan baba evinde, Göztepe'de kendi hanesinde, Değirmendağı'nda (Yukarı Mahallat) emekli Binbaşı İbrahim Bey'in evinde, bacanağı Dr. Hasan Sukuti Bey'in Köprü semtinde bulunan hanesinde

4 Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, C. V, İstanbul, 1967, ss.1609-1610.

5 Öktem, *a.g.e.*, ss.8-15, 59; Ulvi Keser, "Milli Mücadele Döneminde Ayrılıkçı Faaliyetlerde Kilisenin Rolü ve Hrisostomos-Hrisantos Girişimlerine Kesitsel Bir Bakış", *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer 2010, ss.1649-1650.

6 Kazım Özalp, *Milli Mücadele 1919-1922*, C.I, Ankara, 1988, 3.bs. , ss.4-6.

ve Basmane’de Karabiber Mehmet Bey’in evinde tebdili kıyafet saklandıktan sonra Ulucaklı Salih ile Karabiber Mehmet Bey’in yardımıyla Fransızların kontrolünde olan Basmane garından Bandırma ekspresiyle bir akşam üzeri Akhisar’a gitti.⁷ Daha sonra bir görev ile İstanbul’a giden Haydar Rüştü Bey, hanımı ve çocukları ile bir araya geldi ve bu dönemde Vakıf gazetesinde yazı yazmaya başladı. Bir süre sonra Bursa’da kurulacak olan Mücadele-i Milliye istihbarat bürosu şefliğine atandığı için Bursa’ya gitti. 8 Temmuz 1920 tarihinde Bursa Yunanlıların eline geçince Ankara’ya Mustafa Kemal Paşa’nın karargâhına gitti.⁸

1. Haydar Rüştü Bey’in Antalya’ya Gelmesi

Haydar Rüştü Bey, Antalya’da Anadolu’nun ilk sayısında yayınladığı başmakalesinde kendisi ve gazetesi hakkında uzunca bilgi vermiştir. Söz konusu makalesinde gazetesini İstanbul ve Balıkesir’de yayınlamaya çalıştığını, ama İngiliz hizmetkârı ve vatan tüccarı olan İstanbul hükümeti yüzünden bunu başaramadığını, gazetesini yayınlamak için bir yer aradığını, bunun da Antalya olduğunu belirtmektedir.⁹ 1943 yılında İsmet Kültür’e verdiği mülakatta yirmi gün kadar Ankara’da kaldıktan sonra yarı işgal altında bulunan Antalya’ya giderek İzmir’in kurtuluşuna kadar orada Anadolu’yu çıkardığını belirtmektedir.¹⁰ Haydar Rüştü Bey, Antalya’ya Mustafa Kemal Paşa’nın direktifi ile mi gitti, yoksa birçok İzmirli vatandaşın şehirde bulunması mı etkili oldu onu tespit edemedik.¹¹ Çünkü milli mücadeleyi gerçekleştirenler, bu şehirde bulunan İtalyan Ajansı aracılığıyla Dünya ile bağlantı sağlamaktaydılar. Mustafa Kemal Paşa, XX. Fırka Komutanlığına 16/17 Mart 1920 tarihli telinde “telgrafların bu

7 Öktem, a.g.e. , ss.43-125; Ergün Aybars, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, İzmir, 2000, s.121.

8 Kültür, a.g.m. , Aktaran: Öktem, a.g.e. , s.134.

9 Antalya’da Anadolu, 19 Kanun-u Evvel 1336.

10 Kültür, a.g.m., Aktaran: Öktem, a.g.e., s.134.

11 Milli Mücadele döneminde Antalya’ya Batı Anadolu’dan gelen göçler ve şehrin önemi hakkında bakınız: Muhammet Güçlü, XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya, Antalya, 1997, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları; Madam Berthe G. Gaulis, “milliyetçi Türkiye’nin giriş kapısı” olarak tanımladığı Antalya’ya 20 Mart 1921 tarihinde geldi ve gördüğü manzarayı şöyle anlatmaktaydı: “Limandaki rıhtımlar ticaret eşyası ile dolu, Anadolu’nun her tarafında rastladığım deve kervanları yüklerini gelip buradan almaktalar. Gümrük deposu her çeşit silah ve cephane ile tıklım tıklım dolu..... Vilayet konağı çok hareketli bir arı kovanını andırıyor.....Pazarı dolaştım, burada her şey bulunuyor...Rodos ile Antalya arasında vapur seferleri aralıksız olarak devam etmekte...” Madam Berthe G. Gaulis, Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği, Çev. Cenap Yazansoy, İstanbul, 1981, s. 123-126; Kadriye Hüseyin “meyve bahçeleri şehri” olarak nitelediği Antalya’ya 19 Mayıs 1921 tarihinde geldi ve izlenimleri şöyleydi: “Kurun-i vüstai (Ortaçağ) bir görünüşü olan asıl şehir, eski şehirden bir cadde ile ayrılmış, Anadolu’da bulunan her cins malın satıldığı pazar da burada.....Sahil boyunca süslü küçük köşkler, zarif bir zeokle dizilmiş sıralar var. Yine deniz kenarında herkesin buluşma yeri olan çok güzel bir kahve-gazino bulunuyor.....Bu akşam iftardan sonra sahile indik.Kahve, gazino bir bir ziya içinde parıldıyordu. İçinde alaka-bahş şahsiyetlerin de bulunduğu topluluklar dahil, meydandaki masaların etrafında çok kalabalık vardı....” Kadriye Hüseyin, Mukaddes Ankara’dan Mektuplar, Çev. Cemile Necmeddin Sahir Silan, Ankara, 1987, ss.106-115.

yolla dış ülkelere yollanmasının, birer suretlerinin de Ankara'ya gönderilmesinin iyi olacağını" bildirmekte, Miralay Refet Bey'e çektiği 31 Mart 1920 tarihli telgrafında ise "Ermenilerin Adana ve civarında yaptıkları zulümlerin uygar dünyaya duyurulması için tebliğlerin İtalyan Ajansı aracılığıyla yayınlamasını" istemekteydi. Yine Nazilli'de bulunan Miralay Refet Bey'e 16 Nisan 1920 tarihinde çektiği telgrafta İzmir'in tanınmış tüccarlarından olup Antalya-Rodos vapurları ile eskiden beri ilişkisi olan Moralızade Halit Bey'in vatani görevi bundan sonra Antalya'da sürdürmek istediğini belirtmekte ve ayrıca burada Antalya, Rodos ve Avrupa'daki dostlarından haber alabileceği sürekli ve düzenli bir istihbarat şebekesinin kurulmasını istemesi Antalya'nın önemini yeterince göstermektedir.¹² Moralızade Nail Bey 1973 yılında "*Mütarekede İzmir Olayları*" adıyla yayınladığı hatıralarında İzmir'in işgali üzerine önce İstanbul'a sonra Rodos-Antalya üzerinden Ankara'ya gittiğini, Londra Konferansı'na giden Bekir Sami Bey heyeti ile Antalya'ya döndüğünü belirtmekte ve ağabeyi Halit Bey ile Rodos'a yerleştiklerini kaydetmektedir. Ayrıca kendisi, ağabeyi, daha sonra ticari işlerini takip etmek için İzmir'e dönen küçük kardeşi Rıfat Bey'in istihbarat çalışmalarını sürdürdüğünü belirtmektedir.¹³

Bu dönemde Haydar Rüştü Bey bir yandan gazetesini çıkarmak için çaba harcarken öbür yandan Hakimiyet-i Milliye gazetesini Anadolu Ajansına haber aktarıyordu. Çünkü daha sonra Hakimiyet-i Milliye gazetesini incelediğimiz zaman Antalya'da Anadolu gazetesinin bir çok haberde kaynak gösterildiğini görüyoruz. Bu bilgilere dayanarak Haydar Rüştü Bey'in Ağustos ayı (1920) içinde Antalya'ya gelmiş olduğu söylenebilir. Kendisinin 12 Eylül 1922 tarihinde Antalya'da Anadolu gazetesinin son sayına yazdığı "*Elveda*" başlıklı makalesinde Antalyalılara hitaben "*İki seneyi mütevaciz bir zaman zarfında şahsi ve bir buçuk senelik gazetecilik hayatın(m)da*" demesi bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Ayrıca Alaşehir Kaymakamı iken Yunan ilerleyişi yüzünden önce Afyon'a, sonra Halide Edip (Adıvar) Hanım'ın babası Edip Bey'in de içinde bulunduğu bir kfile ile Temmuz ayı ortasında Antalya'ya hareket eden Bezmi Nusret (Kaygusuz) Bey'in, beş gün süren bir yolculuktan sonra ulaştığı Antalya'da eski arkadaşı Anadolu gazetesini sahibi Haydar Rüştü ile Rodos otelinde (1 Ağustos 1920 tarihinde) aynı odada kaldıklarını anlatması önemli bir kayıttır.¹⁴ Kırkağaç ilçesi Gelembe bucağı Müdafaa-i Hukuk Katibi Usulizade Hilmi Efendi, hatıralarında 5 Eylül 1920'de Burdur'a geldiklerini, 6 Eylül akşamı Anadolu gazetesini muhabiri Zinnur Efendi'nin işlettiği meyhanede

12 Yücel Özkaya, *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Ankara, 1989, ss.44, 46.

13 Nail Morali, *Mütarekede İzmir, Önceleri ve Sonraları*, Yay. Haz. Erkan Serçe, İzmir, 2002, ss. 173-175. Nail Morali, 1976 yılında yayınladığı "*Mütarekede İzmir, Önceleri ve Sonraları*" adlı hatıratında İzmir'in işgalini müteakip İstanbul ve Ankara'da bulunmasını, Bekir Sami Bey heyeti ile Antalya'ya gelmesini, Antalya'da İstiklal Mahkemesi tarafından bilgisine başvurulmasını ve Rodos'a yerleşmesini anlatmaktadır. Ancak İzmir'den tanıdığı ve aynı dönemde Antalya'da bulunan Haydar Rüştü Bey'den ve Antalya'da Anadolu gazetesinden söz etmemesi dikkat çekicidir. Morali, *a.g.e.*, ss.108-114.

14 Bezmi Nusret Kaygusuz, *Bir Roman Gibi*, İzmir, 2002, ss.201-203.

yediklerini ve içtiklerini söylemesi, Haydar Rüştü Bey'in Antalya'da Anadolu adlı gazetesini çıkarmadan önce teşkilatlanmaya başladığını düşündürüyor. Bir süre sonra yoluna devam eden Hilmi Efendi, 22 Eylül 1920 tarihinde Antalya'ya vardıklarını, aynı gün akşam daha önce Antalya'ya gelen dayısı Hasan Efendi ile deniz kenarında bir meyhanede oturduklarını, onun deyimi ile meclislerinde Anadolu Gazetesi Başmuhabiri Haydar Şadi (Rüşdü) Bey ile Dr. Abdi Bey'in de bulunduğunu belirtmektedir. Aynı meyhanede Antalya-Muğla Havalisi komutanı Bekir Sami (Günsav) Bey'de bulunmaktadır.¹⁵ Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi Haydar Rüştü Bey, Anadolu gazetesini Antalya'da çıkarmak için dört ay kadar çabalamıştır.

2. Antalya'nın İlk Yerel Gazetesi: Antalya'da Anadolu¹⁶

2.1. Antalya'da Anadolu: 19 Aralık 1920

1920 yılının son aylarında İstanbul'dan bir İtalyan şilebi ile İzmir'e gelen Eşi Eribe hanımın Anadolu'nun İzmir'deki birkaç kasa hurufatı, bir iki pedal makinesiyle bazı matbaa parçalarını Antalya'ya götürmek için yaptığı çaba gümrükte el konulması ile sonuçsuz kaldı. Ama eşi Eribe Hanım, Makinist Kapaklılı Mustafa Efendi ile matbaanın bir iki mürettibi (birisi İmam olarak anılır) Antalya'ya ulaşabilecekti.¹⁷ Ömer Sami Coşar, "*Antalya'da Anadolu'nun ilk nüshasının uzun ömrü boyunca tek gazete basmamış, küçük bir el makinesinde..*" 19 Aralık 1920 tarihinde basıldığını belirtiyordu.¹⁸ Nuri Dağtekin ise Antalya'da Anadolu'nun Ankara'dan sağlanan ömrü boyunca hiç gazete basmamış eski bir pedal makinesi ve bir kasa hurufat ile Murat Paşa Mahallesi matbaa sokakta bulunan ahşap bir evin altında 19 Aralık 1920 tarihinde yayınlandığını yazıyordu.¹⁹

Anadolu Gazetesi Müdüriyeti, Antalya'da Anadolu adlı gazetesinin ilk sayısında yayınladığı "*Arz-ı Şükran*" adlı yazıda "Antalya'da ilk defa olarak yevmi bir gazete çıkıyor. Bu gazetenin tarafımdan çıkarılması benim için büyük bir bahtiyarlıktır. Bu bahtiyarlığa nailiyetinden dolayı evvela Cenab- Hakka hamd ve şükür iderim. Birçok muhterem zatlar bu gazetenin çıkarılması için bize muavenette bulundular. Bilhassa sabık Mutasarrıfımız Kemal Beyefendi'nin yardım ve teşvikleri daima hatıramızı minnet ve teşekkür hisleriyle tezyin idecektir. Muhterem Mutasarrıf ve Kumandanımız Aşir Beyefendi ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de gazetemiz hakkında büyük lütuf ve

15 Ahmet Kasapoğlu (Derleyen), *Milli Mücadele Anıları (13 Nisan 1920-31 Ekim 1920)*, Ankara, 1998, ss.74-76.

16 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesi'ne göre Teke Sancağı'nın da bağlı olduğu Konya Vilayeti'nde 1869 yılında *Konya* adıyla Türkçe ve Rumça çıkan gazete bu değerlendirmenin dışında tutulmuştur. Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul, 1992, ss.20-21.

17 Ömer Sami Coşar, *Milli Mücadele Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No: 5, s. 256..

18 Coşar, *a.g.e.*, s.257.

19 Nuri Dağtekin, "Antalya'nın İlk Gazetesi" , *Antalya'da Bayram Gazetesi*, 27-29 Ağustos 1985.

himmetlerinin medyun-u şükranıyız. Pek ağır olan makinelerimizin otomobil ile gümrükten matbaamıza naklini temin iden İtalya Kumandanı cenablarına da arz-ı teşekkürat ederiz. İntişarımızı sabırsızlıkla bekleyen pek çok lütufkar arkadaşlarımız, aziz karilerimiz vardır. Onlardan her gün ve her saat teşvikler görüyor ve muvaffakiyet temennileri işidiyorduk. Cümlesine teşekkür ederiz. Bilhassa kendi dertlerini her gün yazub söyleyeceğimiz ve her zaman en ziyade kendilerinin iyiliklerine hizmet ideceğimiz sevgili Antalya'nın aziz ahalisine gazetemize gösterecekleri alaka ve rağbetden dolayı şimdiden teşekküratımızı takdim ideriz" demektedir.²⁰ Anadolu gazetesi müdüriyetinin bu yazısından anladığımıza göre Antalya'da Anadolu gazetesini basan matbaa yukarda araştırmacıların belirttiği gibi küçük bir el makinesi olmayıp pek ağır bir makine olduğunu, deniz yolu ile Antalya'ya geldiğini, hatta bu makinenin İtalyan kumandanının sağladığı otomobil ile naklinin yapıldığını anlıyoruz. Ayrıca Anadolu gazetesi müdüriyeti, Antalya'da Anadolu gazetesinin ilk sayısında "Muhterem Mutasarrıf ve Kumandanımız Aşir Beyefendi ile (Antalya) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de gazetemiz hakkında büyük lütuf ve himmetlerinin medyun-u şükranıyız" derken, Haydar Rüştü Bey Antalya'da Anadolu gazetesinin birinci yıl dönümünde yazdığı "Sene-i devriyemiz" adlı yazısında "Gazetemizin burada tesisine büyük yardımı sebk eden (Antalya) Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti muhteremesine de en har ve samimi teşekkürlerimizi takdim eder(iz)" demektedir.²¹ Bu iki yazıdan da rahatlıkla anlaşılacağı gibi Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Haydar Rüştü Bey'e gazetesini Antalya'da çıkarması için nakdi yardımda bulunmuştur. Süleyman Fikri Bey, dönemi anlatan eserinde Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 21 Kasım 1920 tarihinde İzmir'deki matbaasını getirmesi için Haydar Rüştü Bey'e 1000 lira vermiştir diyerek bu yardımı somutlaştırmıştır.²²

İhtiyat Mülazım-ı Sani İbrahim Ethem (Sorguç) Efendi'nin "Harp Sandığında" günümüze kadar ulaşan Antalya'da Anadolu gazetesinin ilk sayısında²³ Haydar Rüştü Bey, "Hayat ve Mesleğimiz" adlı baş makalesinde

20 Antalya'da Anadolu, 19 Kanun-u Evvel 1336; Haydar Rüştü Bey tarafından Antalya'da Anadolu gazetesi yayınlanana kadar, Antalya'da 1889 yılında İsa Kerim'in Teke gazetesini, 1913 yılında Antalyalı Avukat Philip Efendi'nin Antalya gazetesini, I. Dünya savaşının başlarında Macit Bey'in (Selekler) Belkis gazetesini çıkarma teşebbüsleri çeşitli sebeplerle başarısız olmuştur. Evren Dayar, *Gazetelerde Yazılı Tarih-Antalya'da Gündelik Hayat ve Basın (1920-1928)*, Antalya, 2011, ss.12-13.

21 Haydar Rüştü, "Sene-i Devriyemiz", *Antalya'da Anadolu*, 19 Kanun-u Evvel 1337; Muhammet Güçlü, "Antalya'da Mahalli Basının İlk Yirmi Yılı (1920-1940)", *Düşünceler Dergisi*, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Yıl: 10, S: 9, Şubat 1996, ss.177-180.

22 Süleyman Fikri Erten, *Milli Mücadele'de Antalya*, Antalya, 1996, s.32.

23 Tarihi belgelere gösterdiği duyarlılıktan dolayı İhtiyat Mülazım-ı Sani İbrahim Ethem Efendi ile aile bireylerine ve özellikle de Erdoğan Sorguç Beyefendi'ye teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Teğmen İbrahim Edhem Efendi'nin kısa hayat hikâyesi şöyledir: 1897 yılında Antalya'nın Kızılsaray Mahallesi Şarapol mevkiinde doğan İbrahim Ethem (Sorguç) Efendi, 1913 yılında beş yıllık Antalya İdadisi'ni bitirdi. Daha sonra abisi Muharrem Akif'e öykünüp İstanbul Kuleli Askeri Lisesi'ne gitmek istediye de yaşının büyük olmasından dolayı girememiştir. Ama 1915 yılında Kadıköy'de Saint Joseph Okulu'nun binasında bulunan Darülmualimin okulunun üçüncü sınıfına parasız yatılı olarak kaydoldu. Bir

Anadolu gazetesi, hayatı, mesleği ve Antalya hakkında şunları belirtmektedir: “Neşrine başladığımız gazetenin hayatı ve meslek ve maksadı hakkında şu ilk nüshada baz’ı izahat virmeği lüzumsuz ad etmiyoruz.

Gerçi (Anadolu) Antalya ve havalisi ahali-i muhteremesine yabancı bir gazete değildir. Çünkü (Anadolu) İzmir’de neşr olunurken burada birçok karileri vardı. Bu itibar ile meslek ve müşaveremiz bir dereceye kadar muhitimizce malum ise de aradan pek çok vukuat ve hadisat ile dolu yorucu ve unutturucu bir zaman geçdiği için mazi-i neşriyatımıza seri’ bir göz gezdirmeye faidesiz bulmadık.

(Anadolu) (İzmir)’de ta üçyüz yirmiyedi senesinden (1911) beri her gün neşr idilmekteydi ve bu neşriyatı Yunanın İzmir’e ayak basdığı günden bir hafta evveline kadar devam eyledi. Bu yedi senelik hayat-ı neşriyesi (Anadolu) yu günden güne iyileştirmiş ve seneler geçdikçe gazetede tekmil ve terakki yollarında ilerleyerek İzmir’in çok kari bulunan bir gazetesi olmuşdu. (Anadolu) kendini milletin en yorulmaz, hizmetkârı ad eylediği için onun mes’ud ve şen dakikalarında o da sa’det ve neşeler saçmış, kara ve felaketli zamanlarında o da mahzun ve müteallim derd-i milletle sızlayub durmuşdur. Gerek sulh gerek harb senelerinde herkes, her iş kalıbdan kalıba ve renkten renge girmiş olduğu halde (Anadolu) yolunu değiştirmemiş, makdad ve gayesini unutmamış, ciddi ve yılmaz bir vakar ile ta mütareke devresine kadar vazifesini ifaya çalışmıştır.

Mütareke (İzmir’i) bir cidal sahnesi yapmışdı. Düşmanlar mütareke dolayısıyla elimizden silahımızı alub da sürü sürü donanmalarını Çanakkale’den İstanbul’a ve Yenikal’a’dan İzmir’e soktukdan sonra tarihte bir misline

yıl sonra mezuniyet imtihanlarına girecekleri sırada Harb-i Umumi yüzünden Kadıköy Askerlik Şubesi tarafından 30 Ekim 1916 tarihinde Erenköy İhtiyat Zabit Namzetleri Talimgâhı’na sevk edildi. Bir yıl kadar eğitim gördükten sonra 3 Eylül 1917 tarihinde İhtiyat Zabit namzedi olarak mezun oldu ve Filistin cephesinde Cevat Paşa (Çobanlı) komutasındaki 8. Ordu emrine verildi. İbrahim Ethem Efendi, 16. Tümen 48. Alay, 2. Tabur 6. Bölükte 8. Takım Komutanı olarak savaşırken 20/21 Eylül 1918 tarihinde Nablus civarında Zülkarneyn tepelerinde İngilizlere esir düştü. Mısır’ın İskenderi’ye şehrinde bulunan Seydibeşir Kuveysna Dört Numaralı Osmanlı Üsera-yı Harbiye Kampı’nda yaklaşık iki sene kaldıktan sonra Haziran 1920’de serbest bırakıldı. Panama vapuru ile İskenderiye’den İstanbul’a geldikten üç gün sonra 15 Haziran 1920 tarihinde terhis edildi. Memleketi Antalya’ya geldi ve Vakıflar Müdüriyeti’nde kâtip olarak çalışmaya başladı. Bu sefer de Sakarya zaferi sırasında Antalya Askerlik Şubesi (26 Ağustos 1921) tarafından cepheye sevk edildi. Garp cephesinde Birinci Ordu (Kom. Nurettin Paşa) bünyesinde 4. Kolorduya (Kom. Kemalettin Sami Paşa) bağlı 5. Kafkas Fırkası 9. Alay, 1. Tabur, 3. Bölük 3. Takım Komutanı olarak Büyük Taarruz’a katıldı. Ama 30 Ağustos 1922 tarihinde aynı taburun birinci bölüğüne geçti. Zaferden sonra 5 Ağustos 1923 tarihinde Adapazarı’nda İhtiyat Mülazım-ı Sani (Teğmen) olarak ikinci kez terhis edilerek İstanbul üzerinden memleketi Antalya’ya geldi. Bundan sonra önce Vakıflar idaresinde kısa bir dönem katip olarak çalıştıktan sonra 1930 yılına kadar serbest ticaret yaptı. Daha sonra Ziraat Bankası’nın çeşitli kademelerinde görev yaptı ve 1974 yılında vefat etti. İbrahim Sorguç, *İstiklal Harbi Hatıratı-Kaybolan Filistin*, Yay. Haz. Erdoğan Sorguç, İzmir, 1996, 2. Bs. ,s. 15-18; İbrahim Sorguç, *Bu Defa Niçin Harp Edeceğimi Biliyorum-Filistin Cephesi ve İstiklal Savaşı Anıları*, Ed. Emre Yalçın, İstanbul, 2010, ss.3-29, 235, 251-256.

daha tesadüf idilemeyen büyük bir namerdlik ve nekabetden haya itmediler. Tutdular, merdce kendilerine teslim eylediğimiz silahımızı koynumuzda beslediğimiz dahili düşmanlarımıza virdiler ve bundan dolayı Türkiye'de bilhassa Türkiye'nin şah damarı olan İzmir'de kıyametler kopmağa başladı. Her taraftan Türkleri tahkir avazeleri (yü)kseldi. Her ağızdan Türk ve Müslüman'a iftiralar yağmağa başladı, işte o zaman Yunan gazetelerinin kopardıkları bu iftira dalgalarına karşı (Anadolu) bütün mevcudiyetiyle bir müdafaa kayası kesildi. Müslümanın hakkını, isnad edilen iftiraları birer birer red ve cürh iderek müdafaa etdi.

(Anadolu)nun bu müdafaaası o kadar şiddetli ve azimkarane idi ki düşmanlar (İzmir'in) hükm-ü idamını icradan evvel (Anadolu)nun vücudunu ortadan kaldırmağa lüzum gördüler ve bu lüzum üzerine gazeteyi işgalden on gün evvel Fransız ve İngiliz sansürleri vasıtasıyla tatil ettirdiler. İşte o günden bu güne kadar bu sukunet devam eyledi.

İzmir'in işgalinden sonra değil gazetenin orada neşri kendimizin bile bir dakika meydanda görünmemiz mehal idi. Çünkü Yunanlılar (Anadolu)yu ve onun muharrirlerini bir dakika bile yaşıyor görmek istemiyorlardı. Bunun için epeyce müddetler meydandan çekildik ve nihayet İstanbul'da ve bilahare Balıkesir'de gazeteyi tekrar neşre teşebbüs eyledik. Fakat bu da mümkün olamadı. Çünkü İstanbul'da İngiliz hizmetkarı ve vatan tüccarı bir hükümet vardı. Bu hükümet nerede milli bir varlık sezer ise orayı söndürüyor ve memleketin selametini düşünen her uzvu mutlaka imhaya çalışıyordu. Tabiidir ki bu şerait altında (Anadolu) çıkamazdı. O hal bu güne kadar devam eyledi ve nihayet gazetemizde kendisine çalışacak, hizmet edecek bir muhit aradı ve buldu. O bulduğu yerde sevgili ve mübarek vatanın feyizli ve pek aziz bir kısmı olan (Antalya) oldu.

İşte Antalya'da çıkmağa başlayan (Anadolu)nun mesleği: Hakka ve halka hizmet, gayesi: milletin birleşüb yükseldiğini görmektir. Bunun için haksızlığın, keyf ve istibdadın aman-ı düşmanı ve halkın yorulmaz ve yılmaz bir hadimiyiz. (Hak) ve hakikatın pişini takib ideceğiz. Hak bize yol gösterecek çünkü rehberimiz odur. (Halk)ında daima beraberinde yürüyen bir arkadaşı olacağız, zira o rehber muhtacdır. Hakka isyan demek olan ahlaki fenalıkları kimden sadır olursa olsun şiddetle tenkid ideceğiz. Halk için bir zulm ve cinayet teşkil iden siyasi, iktisadi her su-i isti'malatı kim yaparsa yapsın tefsih ideceğiz. Soygunculuğun, inhisarın ve milleti kasub kavuran ihtikarın diyebiliriz ki bizden büyük düşmanı olmayacaktır. Fakir, esnaf, amele gibi milletin en mühim, en çok, en öz evladını boğazı tokluğuna ve bin dürlü sefaletler içinde yaşıdan avamil ile mücadele gazetemizin en birinci vazifesi olacaktır. Sütunlarımız köylünün, fukara-yı emten müdafaaları ve temin-i ihtiyaçları için vukubulacak neşriyata daima açık bulunacaktır. Şunu da bervech-i peşin söyleyelim ki biz şu saydığımız vazifeleri ifa ederken Allah'dan ve vicdanımızdan başka hiçbir kuvvetin taht-ı te'sirinde kalacak değiliz. Bunun

içün tenkitlerimizde, takdirlerimizde şahsi menfaatlerin ve şahsi hislerin çok fevkinde bulunacaktır. Şimdiye kadar biz bu yolda çalışdık. Bundan böylede yine aynı yolda yürüyeceğiz. Tevfik Allah' dandır.”²⁴

Haydar Rüştü Bey, Orhan Rahmi Gökçe'nin kendisiyle yapmış olduğu “Otuz beş Yıl Sonra Anadolu” başlıklı röportajında Anadolu'nun Antalya'ya naklini anlatırken “.....onu buradan Antalya'ya götürdüğüm zaman yavrusunu yangından kaçırın bir ana yüreği taşıyordum sanki.....” demektedir.²⁵ Haydar Rüştü Bey Antalya'da Anadolu adlı gazetesini bir yandan İtalyanların İzmir'deki postanesi öbür yandan yelkenli ve şileplerle İzmir'e sokuyordu. İzmir'in Türk olduğunu haykıran Antalya'da Anadolu gazetesini gören Yunan İşgal Kuvvetleri Komutanlığı'nın Matbuat Müdürü Vafiyadis, gazetenin sahibi ve mesul müdürünün Haydar Rüştü Bey olduğunu görünce “Demek ki gene o” demekten kendini alamadı.²⁶ Ayrıca Antalya İstihbarat merkezinden Moralızade Rifat Bey'in İzmir İtalyan postanesindeki hususi kutusuna gelen Ankara ve Antalya gazeteleri arasında bulunan Haydar Rüştü Bey'in Antalya'da yayınladığı (Antalya'da) Anadolu gazetesinde çıkan şu şiiri kurtuluşu bekleyenler arasında büyük bir ilgi toplamıştı.

“İstemem mavi göklü gündüzü ben,
Ya kararsın sema, ya al olsun
Mütemadi leyale razıyım,
Ufku safında tek hilal olsun.”²⁷

2.2. Antalya'da Anadolu Gazetesi Bir Yaşında

Antalya'da Anadolu gazetesinin ilk sayısının alt başlığında “Cumartesi maada her gün çıkar Türk gazetesidir” yazmaktadır. Gazetenin sahibi ve sermuharriri Haydar Rüştü, matbaası ve idarehanesi Antalya'da Belediye meydanında daire-i mahsusa, ücretinin 100 para olduğu belirtilmektedir. İki sayfa olarak çıkan gazetenin ön yüzü dört, arka yüzü üç sütun olarak düzenlenmiştir. Genel olarak gazetede bir baş makale, dahili haberler, Anadolu Ajansı tebligatı, Avrupa postası, hususi müstahberatımız, Antalya, İzmir ve Konya ticaret piyasası ve çeşitli reklam yazıları bulunmaktadır.²⁸ Haydar Rüştü Bey “Ajans Haberleri” başlıklı yazısında, gazetenin haber kaynakları içinde ajans haberlerinin önemli olduğunu vurgulamakta ve Anadolu'nun Antalya'da yayınlanması üzerine Posta ve Telgraf Umum Müdürlüğü'nün Ajans suretlerinden birisinin Antalya'da Anadolu gazetesine verilmesi konusunda Antalya Posta ve Telgraf

²⁴ Antalya'da Anadolu, 19 Kanun-u Evvel 1336.

²⁵ Öktem, a.g.e., s.15.

²⁶ Coşar, a.g.e., s.257.

²⁷ Morali, a.g.e., s.178; Haydar Rüştü Bey'in dörtlüğünün birinci mısrasında geçen “mavi göklü” tabirinden kastettiği Yunan bayrağının rengidir.

²⁸ Antalya'da Anadolu, 19 Kanun-u Evvel 1336.

Müdürü Zülfikar Bey'e emir verdiğini belirtmektedir.²⁹ Gazetenin İzmir'den gelmesi ve bu dönemde Antalya'da bir çok İzmirlinin yaşamasından olsa gerek Antalya'da Anadolu'da İzmir haberlerinin yoğun olduğunu görüyoruz. Mesela M.Z.D'nin 1920 yılında İzmir'de İzmir üzerine yazdığı bir şiiri "Anadolu diyor ki" başlığı altında yayınlanmıştır.³⁰ Antalya'da Anadolu gazetesi büyük makinenin arızalanmasından dolayı neşrinin üçüncü ayında üç gün süreyle (2-4 Şubat 921) Anadolu Ajansı tebligatının verildiği bir sayfa olarak çıkmıştır.³¹ Gazete 6 Şubat Pazar gününden itibaren ise eski düzeninde çıkmaya devam etmiştir.

II. İnönü savaşı sırasında Bilecik ve Pazarcık yöresini işgal eden Yunanlılar, İnönü mevzilerini sıkıştırmaya başladı. Bu dönemde oluşan karamsar havayı dağıtmak isteyen Haydar Rüştü Bey, Antalyalıları daha kötü günlere alıştırmak için 27 Mart tarihli nüshada "Millet metin ol !" adlı bir baş makale yayınladı. Haydar Rüştü Bey, makalesinde "Madem ki ölmemeye azmettik ve mademki esir yaşamak istemiyoruz o halde cidalimiz, hakkımız teslim edilinceye kadar berdevam olacaktır. Amma bu hal olmayacakmış, varsın olmasın. Bu günün yarını da var, öbür günü de var" diyordu.³² Bu arada gazete çalışanlarının hayatlarında güzel olayların meydana geldiği okuyoruz. Çünkü gazetenin makinisti Mustafa Efendi'nin Rumeli ve Aydın muhacirlerinden Hasan Ağa'nın kızı ile nikah kıydığını görüyoruz.³³ Ama aynı zamanda gazetenin mesul müdürü hakkında kamu yararına dava açıldığını da okuyoruz. 24 Nisan'da Haydar Rüştü Bey'in "La havle vela..."³⁴ adlı baş makalesinden dolayı Mutasarrıflık makamı tarafından "hukuk-u umumiye namına tahrik-i dava suretiyle müdür-ü mes'ulümüz hakkında ikame-i dava edildiği haber alınmıştır" demektedir.³⁵ Bir gün sonra Haydar Rüştü Bey "Matbuat" adlı baş makalesinde basının Kanun-u Esasi'nin himayesi altında olduğunu vurgulamıştır.³⁶ Gazete 29 Nisan tarihli nüshasında davanın sonucunu "Beraet Kararı" başlığıyla duyurmakta ve şöyle demektedir. "Gazetemiz aleyhine hukuk-u umumiye namına ikame edilen dava dün Bidayet Mahkemesi'nde gıyaben reviiyet edilmiş ve bi'l-netice müdür-ü mes'ulümüz Haydar Rüştü Bey'in beraetine karar verilmiştir."³⁷ Gazete Antalya'da neşrinin altıncı ayına girerken hacminin yeniden düzenlendiğini, içeriğinin çeşitlendirildiğini ve fiyatının yüz paradan beş kuruşa çıkarıldığını

29 *Antalya'da Anadolu*, 15 Eylül 1337. "...Gazetenin burada (Antalya) intişarı üzerine Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi Ajans suretlerinden birisinin Anadolu gazetesine verilmesini Zülfi Bey'e (Ali Zülfikar, Antalya Posta ve Telgraf Müdürü) resen emir vermiş ve Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi de keyfiyeti ayrıca bura istihbarat Müdürlüğü'ne bildirerek bu surette idarehanemiz mezkur emirden haberdar edilmiştir."

30 *Antalya'da Anadolu*, 28 Şubat 1337.

31 *Antalya'da Anadolu*, 2-4 Şubat 1337.

32 *Antalya'da Anadolu*, 27 Mart 1337; Çoşar, a.g.e., ss.259-260; Aybars, a.g.e., ss.267-268.

33 *Antalya'da Anadolu*, 20 Nisan 1337.

34 *Antalya'da Anadolu*, 24 Nisan 1337.

35 *Antalya'da Anadolu*, 26 Nisan 1337.

36 *Antalya'da Anadolu*, 27 Nisan 1337.

37 *Antalya'da Anadolu*, 29 Nisan 1337.

okuyucuya duyurmaktaydı. Sahibinde, yerinde ve mesul müdüründe bir değişiklik olmadığını görüyoruz.³⁸ Temmuz ayının ortalarında ise gazete yerini değiştirmiş ve kendi ifadesi ile “Antalya’da Debboy karşısında daire-i mahsusada” yayınına devam etmiştir.³⁹ Haydar Rüştü Bey, 14 Eylül 1921 tarihli yazışmalardan anlaşıldığına göre Antalya Posta ve Telgraf Müdürü Ali Zülfikar Bey ile Ajans haberlerinin alınması konusunda tartışma yaşadığı için kısa bir süre gazetesinin yayınına ara vermek zorunda kalmıştır.⁴⁰ Ama bu durumun fazla sürmediğini anlıyoruz. Çünkü gazetenin 18 Eylül tarihini taşıyan nüshasında “Telgrafhane ile gazetemiz arasındaki ihtilaf (?) tefhimen zail olmuş ve idarehanemize telgafhanece ajanslar gönderilmeğe başlanmış olduğundan (Anadolu) vazife-i neşriyesini ifaya başlamıştır” denilmektedir.⁴¹

Gazete bir yılını doldurduğunu ilan ettiği sayısında ise gazetenin sahip ve sermuharriri yine Haydar Rüştü, matbaa ve idarehanesi Antalya’da debboy karşısında özel daire olarak gösterilmekte ve nüshası beş kuruştan satılmaya devam edilmiştir.⁴² Bu bilgilerden matbaanın yerinin değiştirildiğini ve gazetenin bu gün ordu evi olarak kullanılan o dönemde Debboy denilen yerin karşısında bulunan bir binaya taşındığını anlıyoruz. Burası aynı zamanda Haydar Rüştü Bey’in evidir. Müretteplerden biri de artık matbaada yatmaktadır.

Ömer Sami Coşar eserinde 6 Mart 1922 tarihinden itibaren gazetenin mesul müdürlüğünü Hafız Zühtü üzerine aldı ve aynı yılın Haziran ayında gazetenin dört sayfa olduğunu yazıyorsa da mevcut nüshalar bu bilgileri doğrulamamaktadır. Antalya’da Anadolu gazetesinin son sayısı olan 12 Eylül 1922 tarihli nüshasında alt başlık olarak yine “Cumartesinden maada her gün çıkar Türk gazetesidir” denildikten sonra sahip ve sermuharriri Haydar Rüştü, Antalya’da debboy karşısında özel dairede bulunduğu ve nüshasının beş kuruşa satıldığı yazmaktadır. Antalya’da Anadolu gazetesi yine iki sayfa ve dört sütun üzerine çıkmaya devam etmektedir.⁴³ Bu bilgilerden de anlaşılıyor ki Antalya’da Anadolu gazetesi 1921 yılının ilk yarısında yaptığı mekan ve içerik değişikliğinden başka bir değişim içinde olmamış gibidir.

Anadolu’da yaşanan işgaller yüzünden Antalya’ya göçler de artmaktadır. Çünkü Demokrat parti döneminde Balıkesir Milletvekili olan İbrahim Sıtkı Yırcalı (1908-1988) hatıralarında Soma cephesinin düşmesi üzerine (Haziran 1920) ailesiyle beraber iki yaylı araba ile Bursa, Bilecik, Eskişehir üzerinden Konya’ya gittiklerini, Delibaş isyanından sonra (Ekim-Kasım 1920) ise Burdur’a geçtiklerini anlatır. İtalyanlar Antalya’yı boşalttıktan sonra (5 Temmuz 1921) oraya göç ettiklerini ve Konya’da Babalık gazetesinde olduğu gibi Antalya’da Anadolu gazetesinde çalıştığını belirtir. Bu dönemde çocukluğunu yaşayan

38 Antalya’da Anadolu, 24 Mayıs 1337.

39 Antalya’da Anadolu, 19 Temmuz 1337.

40 Antalya’da Anadolu, 15 Eylül 1337.

41 Antalya’da Anadolu, 18 Eylül 1337.

42 Antalya’da Anadolu, 19 Kanun-u Evvel 1337.

43 Antalyada Anadolu, 12 Eylül 1338.

İbrahim Sıtkı Bey, Anadolu Ajansı'nın verdiği haberleri yayınlayan gazetelerde (Babalık ve Antalya'da Anadolu) dizgiye yardım ettiğini ve akşama doğru da çarşı-pazar dolaşıp dağıttığını vurgulamaktadır.⁴⁴

Antalya'da Anadolu gazetesinin bir yılını doldurduğu gösteren 19 Aralık 1921 tarihli nüshası Ahmet Sönmez'in korumasında günümüze kadar ulaşmıştır. Bu sayıda Haydar Rüştü Bey'in "Sene-i Devriyemiz" başlığını taşıyan baş makalesi yer almaktadır. Bu makalede yazar Antalya'da Anadolu gazetesi ile Antalya'da basının durumunu gözler önüne sermesi bakımından önemli olduğundan burada vermeyi uygun görüyoruz.

"Cenab-ı hakka büyük hamd-ü sena Anadolu Antalya'da intişarının (yayınının) birinci senesini doldurarak ikinci senesine girdi.

Geçen seneye kadar hatta haftalık bir risaleye dahi malik bulunamayan muhitimiz, görülüyor ki işte senesini idrak eden –hem de yevmi- bir gazeteyi yaşatmağa muvaffak olmuştur. Bu muvaffakiyetten dolayı hem heyet-i tahririye ve tertibiyemiz (yazı ve dizgi heyeti) ve hem de muhterem halkımız iftihar edebilirler.

Gazetemiz, mensubiyetini iftihar ve hamd ederler. Zira bütün müşkülata ve mevania (engeller) göğüs germişler vazifelerinin kudsiyet ve ulviyetini göz önüne alarak her dürlü mahrumiyetlere rağmen çalışmışlar ve kanaatkar bir hayatla millete ve memlekete hizmet edebilmek ümidiyle kendilerini alıstırmışlardır. İşte bu imanın, bu kanatın neticesi olarak da bu günü idrak eylemişlerdir.

Halkımız iftihar edebilir, çünkü onların bu gazeteyi kendilerine mal etmeleri, kendi ruh ve arzularının ma'kesi (akış yeri) ad eylemeleri ve bil-netice gazetenin hayat-ı maddiye ve maneviyesini temin için rağbetlerini, teşviklerini ibzal etmeleri (esirgememeleri) sayesinde ki Anadolu bu sene-i devriyesini görmeğe muvaffak olmuştur. Hasılı bizim mahaldane? teşebbüsatımıza tereffuk eden (yardım eden) müsta'mer (bayındır hale getirme) gayretimiz muhterem halkımızın irfanperver müzaheratına (yardım, koruma) nail olduğu içindir ki bu gün, yani yevmi bir gazetenin sene-i devriyesini idrak eylemesi hadisesi meydana geldi.

Acaba Anadolu memlekete, millete faide-i bahş bir uzuv oldu mu ?

Bu suale cevap vermek bize düşmez. Her hangi münsaf ? bir kari' (okuyucu) bir senelik neşriyatımıza icra-ı nazar ederse bu hususta bir hüküm verebilir. Biz ise bu hükmün aleyhimize olarak tecelli etmeyeceğine emin olduğumuzu söyleyebiliriz.

Anadolu'nun Antalya'da intişara başladığı gün yazdığımız bir bendde vazifelerimizi ne suretle ifa edeceğimizi uzun uzadıya sayıp dökmüş idik. Öyle zan ediyoruz ki bir sene içinde üçyüz (?) programdan inhiraf (dönme, sapma) eylemedik. Haklıyı takdir, haksızı tenkil ettik ve bunları yaparken haktan ve vicdandan gayri bir rehber tanımadık. Fenalıkları, memleketin kangrenleşmiş mesaili vardı. Bunları

44 Nazlı Ilıcak, 15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor, C. 1, İstanbul, 1975, s.215; Hasan Üstün, "Dokuma Kentsel Sit Olsun" , Antalya Ekspres, 23 Ağustos 2005.

kalemimizin ucuyla hırpaladık. Mauna dertlerini, gümrük işlerini, hayvan mesailini, beledi vazifeleri gücümüzün yettiği kadar teşrih (genişçe açıklama) ederek bunların mazarratlarını hiç olmazsa tahdide muvaffak olduk.

Geçirdiğimiz üç büyük harbin en buhranlı zamanlarında milletimizin, sevgili ordumuzun muhakkak zaferlerinden halkı ümitvar ederek bu suretle milletin sarsılmayan iman ve azmine timsal olduk.

Cümlesine ayrı ayrı teşekküre borçlu olduğumuz kıymetdar arkadaşların muavenet-i tahririyelerini elde etmeğe muvaffak olarak muhitimizi bu rüfekanın ilmi, fenni asarıyla müstefit etmeğe çalıştık.

Gazeteyi –tekzipten korkmayarak diyebiliriz ki- Anadolu’da çıkan diğer rüfekanızdan mütenevvia daha müteferrik, daha (?) (?) (?) ile neşr etmeğe çalıştık. Ve cürmümüzün müsaadesi nisbetinde buna da az çok muvaffak olduk.

Muhitin darlığı her türlü levazımın madumiyeti ve hiçbir taraftan maddi bir muavenet görülememesi gibi ahval ve şerait içinde daha vasi’ daha mükemmel bir gazete neşrine imkan olamayacağını da kar’ilerimizin nazar-ı dikkate alacaklarını da ümit ediyoruz.

Hülasa biz vasimiz, iktidarımız derecesinde muhitimize nafi’ olmağa çalıştık. Birçok mahrumiyetler, müşküller iktiham ederek gayret eyledik. Bu suretle vuku bulan belki bilmeyerek yapılan bazı hataiyat ile de alevede olmuştur. Bu noksanların hüsn-ü niyetimize bağışlanmasını da ayrıca temenni ederiz.

Gelecek sene bu günü mülk ve milletin sulh ve saadeti içinde idrak eylememizi eltaf hüddadan temenni eder ve kıymetdar yardımlarıyla bizi minnettar eden rüfekaya arz-ı teşekkür eyleriz. Gazetemizin burada tesisine büyük yardımı sebk eden Müdafaa-ı Hukuk Cemiyet-i Muhteremesine de en har ve samimi teşekkürlerimizi takdim eder ve ikinci senenin de bize tahmil eylediği vezaiifin ifasına daha büyük bir azim ve iman ile besmelekeş oluruz.”⁴⁵

3. Antalya’da Anadolu Gazetesinin Son Günleri

Antalya’da Anadolu Matbaasında Basılan Mecmua ve Kitapçıklar

Antalya’da Anadolu gazetesi Antalya’da yayınlanmasından sonra çeşitli adlar altında mecmua yayınladığını okuyucularına zaman zaman duyuruyordu. Sonunda Haydar Rüştü Bey “Hayat ve Fikirler” adlı bir edebiyat mecmuasını çıkaramaya karar verdi. Ancak bu düşünce önce matbaanın taşınması sonra da derginin sorumlu müdürünün silah altına davet edilmesiyle bir türlü gerçekleşemedi. Gazetenin sütunlarında “Hayat ve Fikirler” başlığı altında yayınlanan haberde bu konu hakkında Temmuz ayının sonunda “Matbaanın

45 Haydar Rüştü, “Sene-i Devriyemiz” , *Antalya’da Anadolu*, 19 Kanun-u Evvel 1337; Güçlü, *Antalya’da Mahalli Basımın ..*, ss.177-180. Antalya’nın tarihine ve kültürüne önem verdiği için adına bir kütüphane açan Sayın Ahmet Sönmez’in (Berber Ahmet) bu nüshayı bu güne kadar koruması takdire şayandır.

nakli sebebiyle bu güne kadar intişar edemeyen Hayat ve Fikirler mecmua-i edebiyesi önümüzdeki Cumartesi günü intişar edecektir"⁴⁶ denilirken, Mayıs ayının başlarında "Müdür-i mes'ulünün silah altına daveti hasebiyle bu hafta Hayat ve Fikirler intişar edemeyecektir. Gelecek hafta yeni müdirin nezareti altında iki nüsha birden intişar edecektir" denilmektedir.⁴⁷ Ancak mevcut gazete nüshalarından ve basın konusundaki kataloglardan Hayat ve Fikirler mecmuasının yayınlandığı tespit edilememiştir.⁴⁸

Haydar Rüştü Bey basın konusunda açtığı yayın çıkırını, kendi matbaası olan Anadolu matbaasında 1922 yılının Mart ayında Niyazi Recep'in (Aksu)⁴⁹ sahipliği ve sorumluluğunda yayınlanmaya başlanan "yarım aylık, edebi, terbiyevi mektepçiler mecmuası" alt başlığı altında Doğu Mecmuası ile sürdürdü.⁵⁰ Bu arada 1920 yılından beri -her halde Anadolu matbaası ile beraber olmalıdır- Muallimler Cemiyeti tarafından Hakkı Nezihi'nin sorumluluğu, Vamık Kemal'in başyazarı olduğu on beş günlük Yeni Hayat mecmuası Antalya'da yayını sürdürüyordu. 1922 yılına gelindiğinde Yeni Hayat Mecmuası 39. sayıya ulaşmıştı.⁵¹ Ayrıca Büyük Taarruz öncesi Antalya'ya gelen Arif Oruç, Haydar Rüştü Bey'den Afyon'da gazete çıkarmak amacıyla pedal makinesini satın almıştı. Ancak Arif Oruç Bey, Belediye yanında bulunan Kabadayı Hüseyin Bey'in mağazasını kiralayıp,⁵² henüz hiçbir yerde nüshasına rastlayamadığımız "Yeni İzmir" adıyla bir gazete çıkarmaya başlayınca, Haydar Rüştü Bey ile aralarında bir tartışma çıktı. Bunun üzerine Arif Oruç Bey Antalya'dan ayrılmak zorunda kaldı.⁵³ Arif Oruç Bey, Milli Mücadele sonrası İzmir'de Kasım ? 1922 tarihinde "Yeni Turan" adıyla bir gazete çıkarmaya başladı.⁵⁴

Haydar Rüştü Bey'in Antalya'da Anadolu matbaasını tesisiyle şehir gazete ve mecmua dışındaki yayınlarla da tanışmıştır. Bunlardan birisi Antalya'da Anadolu gazetesinin yayına başlamasından birkaç gün sonra basılan, geldiği şehirdeki Yunan işgalini ve zulmünü anlatan "İzmir'de Neler Oldu?" adlı

46 Antalya'da Anadolu, 28 Temmuz 1337.

47 Antalya'da Anadolu, 7 Ağustos 1337.

48 Hasan Duman, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C. I, Ankara, 2000, ss.368-370.

49 Niyazi Recep, 1893 yılında Elmalı'da doğdu. Yüksek Öğretmen Okulu'nda mezun olduktan sonra eğitimini Almanya'nın Freiburg Üniversitesi'nde sürdürdü. Antalya'da Maarif müfettişliği yaptığı sırada mesleki içerikli Doğu Mecmuasını çıkardı. Gotthard Jaeschke'nin iki ciltlik Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi adlı eseri Türkçe'ye çevirdi. Sekizinci dönemde Antalya Milletvekilliği yaptı. 13 Eylül 1965 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Mustafa Üstün, "Antalya Tarihinden İzler", *Vizyon*, S: 200, Eylül 2004, ss.36-39.

50 Doğu Mecmuası, Sene: I, S. 9, Antalya, 31 Temmuz 1338.

51 Hasan Duman, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C. II, Ankara, 2000, s. 937; Hüseyin Çimrin, *Yakın Geçmişe Yolculuk-Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar*, Antalya, 2002, ss.449-450.

52 Hüseyin Çimrin, *Antalya Kent Kronolojisi İ.Ö 158-2005*, Antalya, 2005, ATSO yayını, s.89.

53 Arif Oruç'un *Yarın'ı* (1933), Haz. Mete Tuncay, İstanbul, 1991, s.8.

54 Ö. Faruk Huyugüzel, *1928'e Kadar İzmir'de Çıkmış Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu*, İzmir, 1996, ss.60-61.

on sayfalık kitapçık idi. Yazarı belli olmayan bu kitapçık 1920 yılında Antalya'da Anadolu matbaasında basılmıştı.⁵⁵ Bir başka yayın ise Antalya'nın ticari durumunu ve tüccarlarının isimlerini içeren eser "*Antalya-Ahval-i Ticariyesini ve Tüccaranının Esamisini Havi Risaledir*" adıyla 22 sayfa olarak 1 Ağustos 1338/1922 tarihinde Anadolu matbaasında basılmıştır. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı M. Odabaşıoğlu'nun (Selek, Selekler) 25 Şubat 1934 tarihli notuna göre bu eser odanın ilk matbu eseri özeliğini taşımaktadır. Antalya'da faaliyet gösteren yüz tüccarın adının kayıtlı olduğu bu esere göre, eşya-ı mütenevvia ticaretiyle meşgul olan Haydar Rüştü Bey, "*Anadolu Ticarethanesi*" unvanıyla birinci sınıf tüccarlar arasında yer almaktadır.⁵⁶

3.2. Antalya'da Anadolu Gazetesi Yuvasına Dönüyor

Haydar Rüştü Bey kentte bulunduğu dönemde İstanbul ve Anadolu kentlerinden Antalya'ya gelip güvenli bir şekilde Ankara'ya gitmek isteyen Milli mücadele taraftarları ile ilgilendi.⁵⁷ Bu dönemde kendisinin de İzmir'den gelmesinden dolayı oradan gelen insanlarla daha bir başka ilgilendiğini bilmekteyiz.⁵⁸ Ayrıca kentte birçok konuda etkin olduğunu da görmekteyiz. Bu arada 3 Nisan 1922 tarihinde Belediye binasında yapılan Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin birinci kongresinde Heyet-i Merkeziye üyesi seçilmiş,⁵⁹ daha sonra yapılan görev dağılımında katiplik görevini üstlenmiştir.⁶⁰ Yine Haydar (R)üştü Bey, 1922 yılının Nisan ayı başında yapılan Antalya Belediye başkanlığına aday olmuş ve 363 oy almıştır.⁶¹

İşgal öncesi İzmir'de Haydar Rüştü'yü tanıyan Nurettin Paşa, Birinci Ordu Komutanlığına atandıktan sonra onun Antalya olduğunu öğrenmiş ve ona Antalya İstihbarat Zabıtlığı aracılığıyla 22 Temmuz 1922 tarihinde gönderdiği telgrafta, İzmir'de ve İzmir'deki merkez tarafından idare edilmek üzere Manisa, Alaşehir, Uşak'ta birer istihbarat merkezi kurmayı düşündüğünü ve bu konu ile ilgili düşüncelerini soruyordu.⁶² Bu arada Haydar Rüştü Bey, İzmir'e gitmeye hazırlandığı sırada 9 Eylül 1922 tarihinde Antalya gazetesi yayınlanmaya

55 *İzmir'de Neler Oldu?*, Antalya, 1336, Anadolu Matbaası; Muhammed Güçlü, "İzmir'in İşgaline Tanık Bir Zatin Kaleminden: "İzmir'de Neler Oldu? 1336/1920" Kitapçığı Üzerine", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. X, S. 22, Bahar 2011, ss.65-75.

56 Muhammed Güçlü, "Antalya'nın Ticari Durumuna İlişkin Bir Belge", *Toplumsal Tarih Dergisi*, C:4, S:19, Temmuz 1995, s. 33-38; *Antalya-Ahval-i Ticariyesini ve Tüccaranının Esamisini Havi Risaledir*, Haz. Muhammed Güçlü, Antalya, 1997, s.1-20, Atso'nun 111. Kuruluş Yıldönümü Onuruna Yayınlanmıştır.

57 Burhanettin Onat, *Bir Zamanlar Antalya-Bir Antalya Sevdalısının Kaleminden*, İstanbul, 2000, ss.88-89.

58 Bunlardan Mahmut Hıfzı Bey, Antalya'ya 28 Kanun-u Evvel 1336/1920 tarihinde gelmiş, 14 Haziran 1923 şehirden ayrılmıştır. Bu tarihte Haydar Rüştü Bey şehire gelesi bir hayli zaman olmuş ve Antalya'da Anadolu adlı gazetesini de yeni çıkarmaya başlamıştı.

59 *Antalya'da Anadolu*, 5 Nisan 1338.

60 Erten, a.g.e., ss.44, 48.

61 *Antalya'da Anadolu*, 6 Nisan 1338.

62 Öktem, a.g.e., ss.16-17.

başladı.⁶³ Çünkü kendisi gazetesinin son nüshasında “Elveda” başlıklı yazısında “Antalya’da birkaç günden beri intişara başlayan Antalya refikimize (arkadaş) bizim yerimizi tutması ve neşriyat-ı vatanperveranesiyle (vatanperver yayınıyla) memlekete daha nafi’ (faydalı) olmasını temenni ederim” demektedir.⁶⁴

Antalya’da 19 Aralık 1920-12 Eylül 1922 tarihleri arasında Haydar Rüştü Bey tarafından 533 sayı çıkarılan Antalya’da Anadolu gazetesi, 7 Eylül 1922 tarihli nüshasında “İzmir’e Doğru” diye başlık attı. İzmir’in kurtuluşundan sonra Antalya’daki son sayısının kağıt stoklarının tükenmesinden dolayı ambalaj kağıdına basmak zorunda kalan Antalya’da Anadolu gazetesinin son sayısının baskısı biterken gazetesinin başyazarı, makinisti ve dizgicileri iskelede hazırlıklarını bitiren ve İzmir’e gidecek olan İtalyan şilebine varmışlardı. Antalya’da Anadolu gazetesinin sahibi ve başyazarı olan Haydar Rüştü Bey, gazetesinin Antalya’daki 12 Eylül 1922 tarihli son sayısına yazdığı “Elveda-Muhterem Antalyalılara” adlı baş makalesinde Antalya’da geçen hayatının özetini verdikten sonra şehirdeki basının durumuna da açıklık getirmekte, ayrıca Antalya’ya ve Antalyalılara olan duygularını açıklamaktadır. Ömer Sami Coşar bu makalenin yayın tarihini, Haydar Rüştü Bey’in 7 Eylül 1922 tarihinde yayınlanan “İzmir’e Doğru” adlı başmakalesinden üç gün sonraydı diyerek 10 Eylül 1922 olarak vermekte ve bir kısmını yayınlanmaktaydı.⁶⁵ Oysa söz konusu makale Antalya’da Anadolu gazetesinde 12 Eylül 1922 tarihinde yayınlanmıştı. Bu makalenin tam metnini Antalya tarihine ilgi duyanlara ve özellikle de yerel basın konusunda çalışma yapanlara faydalı olacağı düşüncesi ile burada verilmiştir.

“Elveda-Muhterem Antalyalılara,

336 (1920) senesinin Kanun-u Evvelinin (Aralık) 19. Pazar günü Antalya’da intişara (yayına) başlayan Anadolu bu gün buradaki hidematına (hizmetine), neşriyatına nihayet veriyor. Sevgili İzmir’imizin mübarek ordumuz tarafından istirdadı (kurtuluşu) üzerine Anadolu orada işe başlamak mecburiyetinde kaldı. Antalya’da birkaç günden beri intişara başlayan Antalya refikimize (arkadaş) bizim yerimizi tutması ve neşriyat-ı vatanperveranesiyle (Vatanperver yayınıyla) memlekete daha nafi’ (faydalı) olmasını temenni ederim. Burada geçirdiğimiz gazetecilik hayatın(m)ın tarihçesinden uzun uzadıya bahs etmeyi zaid (gereksiz) görüyorum. Bu hayat eğer bu güzel diyara (ve bir) (?) olsun bir faide temin edebilmişsem bundan dolayı iftihar ederim.

Aziz Antalyalılar,

Şu satırları yazarken göz yaşlarımı zapt edemiyorum. Büyük küçük hepinizden çok değerli hüs-ü kabuller, iltifatlar gördüm. Gazetemi kendi efkar ve vicdanınızın ma’kesi (akis yeri) olarak telakki eylediniz. Hele aciz şahsım ve şahsiyetim hakkında cümlelizden gördüğüm biraderane samimiyetlere, teveccühlere nasıl mukabele edeceğimden acizim.

63 Güçlü, Antalya’da Mahalli Basının .., ss.180-183.

64 Haydar Rüştü, “Elveda-Muhterem Antalyalılara”, *Antalya’da Anadolu*, 12 Eylül 1338.

65 Coşar, a.g.e., ss.260-261.

Sevgili Antalyalılar,

Vatan uğrunda diyarlarını terk ile perişan bir halde ağışunuza (kucağınıza) atılan biz kardeşleriniz, emin olunuz ki sizlerin ibraz ettiğiniz mihman-nüvazlığın (konukseverlik) hatırasını ebediyyen kalplerinde muhafaza edeceklerdir. Burada beraberce yaşadığımız zamanlar içinde hep beraber güldük beraber ağladık, beraber çalıştık. İşte bu gayretlerin semeresidir ki mes'ud günleri idrake muvaffak olduk. Nasıl olur da bu hatıraları unutabiliriz.

Hamiyetkar Antalyalılar,

İki seneyi mütecaviz (geçen) bir zaman zarfında şahsi ve bir buçuk senelik gazetecilik hayatın(m)da da mesleki olarak benden ve gazetemden hasb-el-beşeriyye (insanlık icabı olarak) sadır (çıkan) olan hataya (hata) ve taksirat (kusurlar) varsa sizlerden ayrılacağım bu günde bu kusurlardan dolayı affınızı talep ederim. Eğer şahsım itibariyle beraber çalıştığım yurtlarda, ? cemiyetlerde ve gazetecilikte sizlere ve memlekete karşı ifa-ı hüsn-ü hizmet edebilmişsem bunun mükafatını da sizlerden isterim. Bu mükafatta şudur: Anadolu'yu Unutmamanız! Bana bütün hayatımda en büyük mükafat sizlerin bu acizi hatırıңызdan çıkarmamanızdır.

Muazzez Antalyalılar,

Bütün heyet-i tahririye ve tertibiyemiz (yazı ve dizgi heyeti) sizden müteşekkiren ve memnunen ayrılıyor. Müsaade ederseniz zulm altında senelerce inleyen diyarımıza ve bilhassa birkaç gün sonra yüzlerimizi topraklarına süreceğimiz güzel İzmir'e selamlarınızı götürelim.

Elveda Ey Gardaşlar, Haydar Rüştü"⁶⁶

İzmir'in kurtuluşundan sonra Anadolu adlı gazetesini İzmir'de yayınlamaya devam eden Haydar Rüştü Bey, 21 Kasım 1922 tarihinde İzmir Belediye Meclisi'ne üye seçildi. Mustafa Kemal Paşa'nın tasvibiyle 1923 yılında Denizli Mebusu olarak Meclise giren Haydar Rüştü Bey, yeni görevini yedi dönem boyunca sürdürmüştür. Haydar Rüştü Bey'in Antalya'ya hizmetlerini unutmayan Antalya Belediyesi, 7 Kasım 1925 tarihli kararı ile Denizli Mebusu Haydar Rüştü Bey ile İzmir Mebusu Mustafa Necati Bey'e Antalya fahri hemşehriliği berati verdi. Aynı yıl Cumhuriyet Halk Fırkası Antalya Heyet-i Merkeziyesi'nin beş aza ve başkan Sermetzade Osman Efendi'nin 25 Aralık 1925 tarihli kararı ile her ikisini fahri hemşehriliğe kaydedip, mazbatayı Denizli Mebusu Haydar Rüştü Bey'e ulaştırmıştır. Anadolu gazetesinin başyazarlığını bir ömür boyu sürdüren Haydar Rüştü Bey, tedavi için gittiği İstanbul Teşvikiye Sıhhat Yurdunda 11 Ağustos 1951 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi 16 Ağustos 1951 tarihinde Giresun vapuru ile İzmir'e getirilip Kokluca'da toprağa verildi. Haydar Rüştü Bey'in yerine oğlu Aydın Öktem yönetimi üzerine aldı. Anadolu gazetesi Haydar Rüştü Bey'in eşi Eribe hanımın özverili çalışması ile 1954

66 Haydar Rüştü, "Elveda-Muhterem Antalyalılara" , *Antalya'da Anadolu*, 12 Eylül 1338.

yılına kadar varlığını sürdürdü.⁶⁷ Ancak burada şunu da vurgulamadan geçemeyeceğim. Cumhuriyet’in ilk yıllarında aynı zamanda Denizli Mebusu olarak TBMM’de bulunan Haydar Rüştü Bey’in İzmir’de Anadolu gazetesinin yayın politikasını belirlerken Almanya’nın Türkiye Büyükelçisi Rudolf Nadolny ile yardım pazarlığı yapması her halde hayatındaki olumsuz sayfalardan birisi olsa gerek diye düşünüyoruz.⁶⁸

Sonuç

Haydar Rüştü Bey, maceralı bir yaşamdan sonra 1912 yılında İzmir’e yerleşmiş, Anadolu gazetesini üzerine almış ve çıkarmaya devam etmiştir. İzmir’in işgali üzerine Anadolu’ya geçmiş, gazetesini İstanbul ve Balıkesir’de çıkarmak istemiştir. Bursa’nın işgali üzerine Ankara’ya gitmiştir.

Haydar Rüştü Bey, yirmi gün Ankara’da kaldıktan sonra Antalya’ya gelmiş ve uzun bir uğraştan sonra gazetesini Antalya’da Anadolu adı ile 19 Aralık 1920 tarihinde yeniden çıkarmıştır. Bu gazete Antalya’nın ilk yerel gazetesi olma özelliği ile dikkat çekmektedir. Böylece Antalya’da Anadolu gazetesi ile Antalya ve çevresi günlük bir gazeteye kavuşmuş oldu. Antalya halkı daha önce İstanbul, Konya, İzmir ve Ankara gazetelerini okuyarak ülke konuları hakkında bilgi sahibi oluyordu. Antalya’da Anadolu gazetesi aracılığıyla şehir ve bölge haberlerini, Anadolu Ajansı bültenini, Batı Cephesi haberlerini, Avrupa haberlerini, çokça İzmir ve Yunan mezalimine ilişkin haberleri okuma şansı yakaladı. Ayrıca gazetenin yanında Anadolu matbaasında basılan mecmua ve kitapçıklar ile tanıştı. Milli Mücadele dönemi çalışmaları açısından Antalya’da Anadolu gazetesi önemli bir kaynaktır.

⁶⁷ Öktem, *a.g.e.*, ss.17-24.

⁶⁸ Nevzat Gözaydın, “Türk Basınında Germanofiller” , *Tarih ve Düşünce Dergisi*, S. 27, Nisan 2002, s.23.

KAYNAKÇA**A- Süreli Yayınlar**

Antalya'da Anadolu, 19 Kanun-u Evvel 1336.

Antalya'da Anadolu, 2 Şubat 1337.

Antalya'da Anadolu, 3 Şubat 1337.

Antalya'da Anadolu, 4 Şubat 1337.

Antalya'da Anadolu, 28 Şubat 1337.

Antalya'da Anadolu, 27 Mart 1337.

Antalya'da Anadolu, 20 Nisan 1337.

Antalya'da Anadolu, 24 Nisan 1337.

Antalya'da Anadolu, 26 Nisan 1337.

Antalya'da Anadolu, 27 Nisan 1337.

Antalya'da Anadolu, 29 Nisan 1337.

Antalya'da Anadolu, 24 Mayıs 1337.

Antalya'da Anadolu, 19 Temmuz 1337.

Antalya'da Anadolu, 28 Temmuz 1337.

Antalya'da Anadolu, 7 Ağustos 1337.

Antalya'da Anadolu, 15 Eylül 1337.

Antalya'da Anadolu, 18 Eylül 1337.

Antalya'da Anadolu, 19 Kanun-u Evvel 1337.

Antalya'da Anadolu, 5 Nisan 1338.

Antalya'da Anadolu, 6 Nisan 1338.

Antalya'da Anadolu, 12 Eylül 1338.

Doğu Mecmuası, Sene: I, S. 9, Antalya, 31 Temmuz 1338.

B- Basılı Eserler

Antalya-Ahval-i Ticariyesini ve Tüccaranının Esamisini Havi Risaledir, Haz.
Muhammet Güçlü, Antalya, 1997.

- Arif Oruç'un Yarın'ı (1933), Haz. Mete Tuncay, İstanbul, 1991.
- AYBARS, Ergün, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, İzmir, 2000.
- BAYAR, Celal, *Ben de Yazdım*, C. V, İstanbul, 1967.
- COŞAR, Ömer Sami, *Milli Mücadele Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No: 5.
- ÇİMRİN, Hüseyin, *Antalya Kent Kronolojisi İ.Ö 158-2005*, Antalya, 2005, ATSO yayını.
- ÇİMRİN, Hüseyin, *Yakın Geçmişe Yolculuk-Bir Zamanlar Antalya Tarih, Gözlem ve Anılar*, Antalya, 2002.
- DAĞTEKİN, Nuri, "Antalya'nın İlk Gazetesi" , *Antalya'da Bayram Gazetesi*, 27-29 Ağustos 1985.
- DAYAR, Evren, *Gazetelerde Yazılı Tarih-Antalya'da Gündelik Hayat ve Basın (1920-1928)*, Antalya, 2011.
- DUMAN, Hasan, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C. I-II, Ankara, 2000.
- ERTEN, Süleyman Fikri, *Milli Mücadele'de Antalya*, Antalya, 1996, Antalya Müzesi Yayını.
- GAULİS, Berthe Georg , *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*, Çev. Cenap Yazansoy, İstanbul, 1981.
- GÖZAYDIN, Nevzat, "Türk Basınında Germanofiller" , *Tarih ve Düşünce Dergisi*, S. 27, Nisan 2002.
- GÜÇLÜ, Muhammet, "Antalya'da Mahalli Basının İlk Yirmi Yılı (1920-1940)" , *Düşünceler Dergisi*, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Yıl: 10, S: 9, Şubat 1996.
- GÜÇLÜ, Muhammet, "Antalya'nın Ticari Durumuna İlişkin Bir Belge", *Toplumsal Tarih Dergisi*, C:4, S:19, Temmuz 1995.
- GÜÇLÜ, Muhammet, "İzmir'in İşgaline Tanık Bir Zatin Kaleminden: "İzmir'de Neler Oldu? 1336/1920" Kitapçığı Üzerine", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. X, S. 22, Bahar 2011.
- GÜÇLÜ, Muhammet, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Antalya, 1997, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları.
- Haydar Rüştü, "Hayat ve Mesleğimiz", *Antalya'da Anadolu*, 19 Kanun-u Evvel 1336.
- Haydar Rüştü, "Sene-i Devriyemiz", *Antalya'da Anadolu*, 19 Kanun-u Evvel 1337.
- Haydar Rüştü, "Elveda-Muhterem Antalyalılara" , *Antalya'da Anadolu*, 12 Eylül 1338.
- HUYUGÜZEL, Ö. Faruk, *1928'e Kadar İzmir'de Çıkmış Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu*, İzmir, 1996.

- İLİCAK, Nazlı, 15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor, C.1, İstanbul, 1975.
- İzmir’de Neler Oldu?, Antalya, 1336, Anadolu Matbaası.
- Kadriye Hüseyin, *Mukaddes Ankara’dan Mektuplar*, Çev. Cemile Necmeddin Sahir Silan, Ankara, 1987.
- KASAPOĞLU, Ahmet (Derleyen), *Milli Mücadele Anıları (13 Nisan 1920-31 Ekim 1920)*, Ankara, 1998.
- KAYGUSUZ, Bezmi Nusret, *Bir Roman Gibi*, İzmir, 2002.
- KESER, Ulvi, “Milli Mücadele Döneminde Ayrılıkçı Faaliyetlerde Kilisenin Rolü ve Hrisostomos-Hrisantos Girişimlerine Kesitsel Bir Bakış”, *Turkish Studies*, Volume 5/3, Summer 2010.
- KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın*, İstanbul, 1992.
- KÜLTÜR, İsmet, “Bir Baş Muharrirle Konuşma” , *İzmir Kültür*, No: 12, 1943.
- MORALI, Nail, *Mütarekede İzmir, Önceleri ve Sonraları*, Yay. Haz. Erkan Serçe, İzmir, 2002.
- ONAT, Burhanettin, *Bir Zamanlar Antalya-Bir Antalya Sevdalısının Kaleminden*, İstanbul, 2000.
- ÖKTEM, Haydar Rüştü, *Mütareke ve İşgal Anıları*, Haz. Zeki Arıkan, Ankara, 1991.
- ÖZALP, Kazım, *Milli Mücadele 1919-1922*, C. I, Ankara, 1988, 3. bs.
- ÖZKAYA, Yücel, *Milli Mücadele’de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Ankara, 1989.
- SORGUÇ, İbrahim, *Bu Defa Niçin Harp Edeceğimi Biliyorum-Filistin Cephesi ve İstiklal Savaşı Anıları*, Ed. Emre Yalçın, İstanbul, 2010.
- SORGUÇ, İbrahim, *İstiklal Harbi Hatıratı-Kaybolan Filistin*, Yay. Haz. Erdoğan Sorguç, İzmir, 1996, 2. bs.
- ÜSTÜN, Hasan, “Dokuma Kentsel Sit Olsun” , *Antalya Ekspres*, 23 Ağustos 2005.
- ÜSTÜN, Mustafa, “Antalya Tarihinden İzler”, *Vizyon*, S: 200, Eylül 2004.